

Derleyen ve Sunan
ALİ ARTUN
Sanat Manifestoları

ALİ ARTUN 1972'de Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Mimarlar Odası'nda bilim ve teknoloji konuları ile mimar ve mühendislerin toplumsal konuları üzerine araştırmalar yürüttü, çeşitli makalelerin yanı sıra *Fordizmin ve Mühendisin Dönüşümü* adlı kitabı yazdı. 1980'den sonra Ankara Çağdaş Sahne Kültür Merkezi'ni yönetti ve burada 500 Yıllık Bilmeceler programı çerçevesinde sanat tarihi, edebiyat ve müzikle ilgili etkinlikler düzenledi. 1984'te Galerî Nev'in kuruluşuna katıldı. Bu tarihten başlayarak galerinin Ankara'daki sergilerini düzenledi ve aralarında *Resme Bakan Yazılar, Arslan-Defterler* ve *Tiraj: Zamanların Hafızası*'nın da bulunduğu 100'ü aşkın Galerî Nev yayınının editörlüğünü yaptı. Galerî sergilerinden başka Ankara'da *Cobra* ve *1950-2000*, Kopenhag'da *Ben Bir Başkası*, İstanbul'da *Mübin Orhon: Sainsbury Koleksiyonu* sergilerini hazırladı. Sanat'ın kuruluşunda ve yönetiminde görev aldı. Marmara ve Yıldız Teknik üniversiteleri güzel sanatlar fakülteleri ile İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde sanat tarihi dersleri verdi. 2000 yılından bu yana, kültürel eleştiri alanında eserlerin derlendiği "Sanathayat" dizisini yönetiyor. Ayrıca, kurucusu olduğu *e-skop* internet dergisinin editörlüğünü sürdürüyor. Son yayınlanan kitapları: *Modernliğin Sınırında Sanat: Eleştiri, Özerklik, Siyaset* (2006); *Müze ve Modernlik* (2006); *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi* (2011), *Sanatın İktidarı: 1917 Devrimi, Avangard Sanat ve Müzecilik* (2015); *Mümkün Olmayan Müze: Müzeler Ne Gösteriyor?* (2017); *Dada Kılavuz, 1913-1923 Münih, Zürih, Berlin, Paris* (Nur Altınyıldız Artun ile birlikte, 2018); *Modernizm Kavramı ve Türkiye'de Modernist Sanatın Doğuşu* (2020).

sanat**hayat**

DİZİ EDİTÖRÜ Ali Artun

Sanat gerçekte **hayata** değil, izleyiciye ayna tutar.

Oscar WILDE

En iyi **sanatçılar**, **hayatın** azgın girdabından kendi bedenlerinin parçalarını kapanlar olacaktır; elleri ve yürekleri kanayarak, zamanın zekâsına sımsıkı tutunanlar olacaktır.

Richard HUELSENBECK

Sanat aslî bir kavramdır: Tanrı gibi yüceltilmiş,
hayat gibi açıklanamaz.

Kurt SCHWITTERS

Sanat biçimlerimizle yaptığımız, **hayatlarımızda**
yeniden anarşistçe nefes almaktır.

John CAGE

Sanat hayata dönüşmekle kalmadı,
hayat da kendisi olmayı reddediyor.

Allan KAPROW

Gündelik **hayatın** devrimci dönüşümü, mal biçiminde
stoklanmış her türlü **sanatsal** ifadenin ve tüm uzmanlaşmış
siyasetin sonunu belirleyecektir.

Guy DEBORD

Derleyen ve Sunan
ALİ ARTUN

Sanat Manifestoları

AVANGARD SANAT VE DİRENİŞ

ÇEVİRENLER

Kaya Özsezgin - Ufuk Kılıç - Can Gündüz
Elçin Gen - Mustafa Tüzel - Ece Erbay
Melih Cevdet Anday - Sabahattin Eyüboğlu
Erdoğan Alkan - Nur Altinyıldız Artun

© 2010 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
2010-2015, İstanbul (4 baskı)

İletişim Yayınları 1536 • sanathayat dizisi 20
ISBN-13: 978-975-05-3312-9
© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM
1. Baskı 2022, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Elçin Gen

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ulus Baker'e

Şimdi, inkâr ediyorum tını,
bilimi,
aklı,
bilinci,
duyarlılığı,
hayatı
Antonin Artaud

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / Manifesto, Avangard Sanat ve Eleştirel Düşünce

ALİ ARTUN.....	11
• Manifesto, Ütopya, Devrim.....	16
• Toplumsal Devrim, Toplumsal Sanat.....	19
• Romantizmin Modernlik Karşıtlığı ve Manifesto.....	23
• Estetik Modernizmin Modernlik Karşıtlığı ve Manifestolar.....	25
• Sanat Manifestolarının Retorik, Tematik ve Poetik Örgüsü.....	27
• Akılcı Avangard ve Rasyonalist Sanat Manifestoları.....	45
• Hangi Manifesto?.....	56
• Manifestolar ve Çağdaş Eleştirel Düşünce.....	64
Sanat Manifestoları.....	71
1801 Ludwig Tieck <i>Kaiser Oktavianus'tan</i>	73
1874 Paul Verlaine: Şiir Sanatı.....	73
1891 Oscar Wilde: <i>Dorian Gray'in Portresi'ne Önsöz</i>	75

1897	Stéphane Mallarmé: Zarla Şans Dönmecek.....	77
1909	Filippo Tommaso Marinetti: Fütürizm Manifestosu.....	102
1919	Johannes Molzahn: Mutlak Ekspresyonizm Manifestosu	106
1919	Ludwig Meidner: Bütün Sanatçılara, Müzisyenlere ve Şairlere.....	109
1916	Hugo Ball: Açılış Manifestosu.....	112
1918	Richard Huelsenbeck: Dadaist Manifesto.....	115
1919	Raoul Hausmann ve Richard Huelsenbeck: Dadaizm Nedir ve Almanya'da Ne İstiyor?.....	119
1919	Walter Serner: Son Çözülme – Manifesto	120
1920	Anonim: Dada Hareketi Manifestosu.....	123
1920	Francis Picabia: Dada Manifestosu	124
1920	Francis Picabia: Yamyam Manifestosu.....	125
1921	Francis Picabia: Bay Picabia Dadacılarından Ayrılıyor.....	127
1920	Kurt Schwitters: <i>Merz</i> 'den	130
1922	Kurt Schwitters: İnek Manifestosu.....	139
1922	Kurt Schwitters: i (bir manifesto).....	141

1921	André Breton: Yapay Cehennemler: 1921 Dada Sezonu Açılışı	142
1924	André Breton: Sürrealizm Manifestosu	153
1925	Artaud, Breton, Éluard, Naville, Soupault, Aragon, Ernst, Masson ve diğerleri: Sürrealist Araştırmalar Bürosu Bildirisi	200
1925	Antonin Artaud: Papa'ya, Dalai Lama'ya, Buda Okullarına Mektup	202
1938	Lev Troçki ve André Breton: Bağımsız ve Devrimci Bir Sanat İçin	206
1942	André Breton: Üçüncü Sürrealizm Manifestosuna Önsöz ya da Değil	214
1953	André Breton: Yaşayan Eserleriyle Sürrealizm	228
1948	Constant Nieuwenhuys: Manifesto	236
1955	Guy-Ernest Debord ve Gil J. Wolman: Niçin Letrizm?	243
1957	Guy Debord: Sitüasyonların İnşası ve Uluslararası Sitüasyonist Akımın Etkinlik ve Örgütlenme Koşulları Üzerine Rapor	253
1958	Constant Nieuwenhuys ve Guy Debord: Amsterdam Bildirisi	281
1960	Constant Nieuwenhuys: Yeni Babil	283
1958	Guy Debord: Sitüasyonist Tanımlar	286

1958	Guy Debord: <i>Dérive</i> Kuramı.....	289
1959	Guy Debord: Olumsuzlama ve Prelüd Olarak <i>Détournement</i>	292
1960	Guy Debord: Sitüasyonistler: Enternasyonal Manifesto.....	295
1960	Pierre Canjuers ve Guy Debord: Devrimci Programın Birliğini Tanımlamaya Doğru.....	299
1961	Guy Debord: Gündelik Hayatta Bilinçli Değişimler İçin Perspektifler.....	308
1963	Guy Debord: Politikada veya Sanatta Yeni Eylem Biçimleri ve Sitüasyonistler.....	310
1968	Vincent Bounoure, Claude Courtot, Annie Le Brun ve diğerleri: Düşmanın Portresi.....	319
1952	John Cage: Manifesto.....	321
1966	Allan Caprow: Manifesto.....	322
1976-1977	Sex Pistols: Anarchy in the UK/God Save the Queen.....	326
1979-1982	Jenny Holzer: Kışkırtıcı Metinler.....	328
2004	Alain Badiou: Çağdaş Sanat Üzerine On Beş Tez.....	331
	Metinler Listesi.....	337
	Dizin.....	341

SUNUŞ

•

**Manifesto, Avangard Sanat
ve
Eleştirel Düşünce**

ALİ ARTUN

Dada'nın doğduğu, ilk Dada manifestolarının okunduğu ve performanslarının yapıldığı Zürih'teki Kabare Voltaire. Sahnede kurucular: Hugo Ball piyano çalıyor, Tristan Tzara ve Hans Arp önde, arkalarında Richard Huelsenbeck ve bu tablonun ressamı Marcel Janco, en arkada Emmy Hennings.

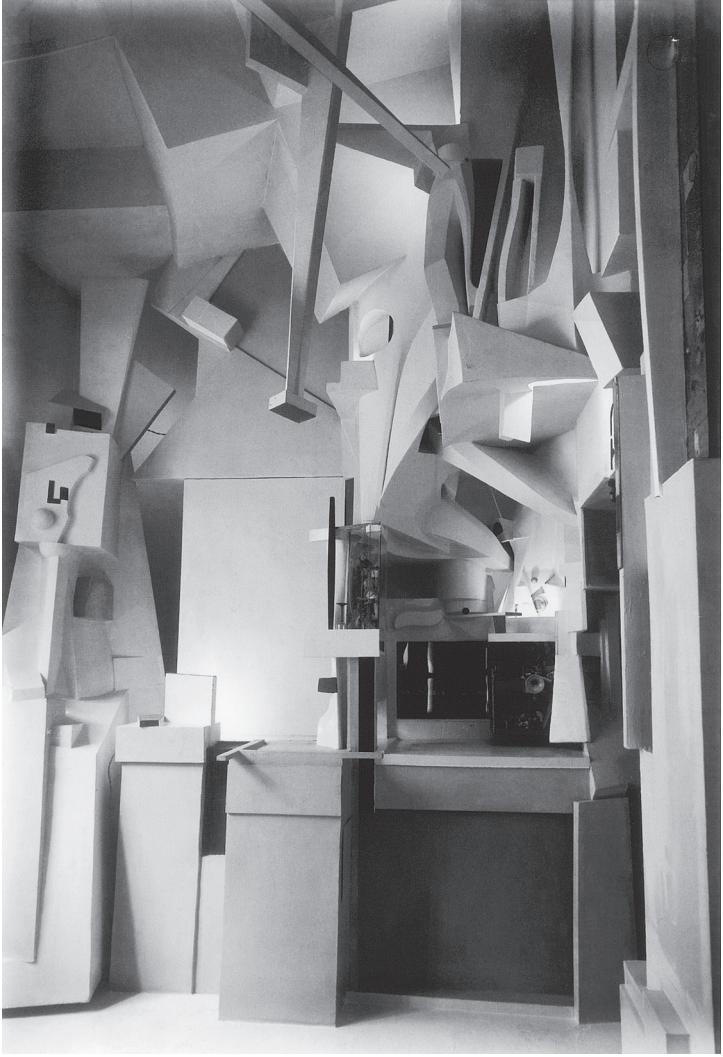
Manifesto, Avangard Sanat ve Eleştirel Düşünce

Modernizm olarak bilinen kültürel devrimi, öncelikle
manifesto biçimindeki uyarlamaları dolayısıyla
kavriyoruz.
Janet Lyon

Son iki yüzyıla ait sanatın tarihi daha yeni yazılıyor. 1968 ertesinde 'Paris filozofları'nın, modern düşünceyi sarsan sorgulamalarından kaynaklanan Sanat Tarihi'nin büyük krizi sürmesine hâlâ sürüyor ama buna karşın sanatın tarihleri alabildiğine zenginleşiyor. Birkaç örnek vermek gerekirse: Romantizmi modern bir stil değil de, modernlikten bir kopma olarak inceleyen çalışmalar kabarıyor. Bütün tarihiyle birlikte bizzat sanatı da yok etmeye yönelik kültürü doğuran, Paris'in 1850-1900 arasındaki metropolleşme dönemi anbean yeniden yaratılıyor. Salt sanatı baştan çıkaran bohemya üzerine ardı ardına araştırmalar yayınlanıyor. 1789'dan 1968'e birbirini izleyen devrimlerde sanatın siyaseti araştırılıyor; örneğin, Alman kentlerinde yaşanan 1918 Devrimi sırasında sanatın örgütlenmesi, "modernist enternasyonal"ın milliyetçi-

liğe direnişi neredeyse gün gün taranıyor; bu esnada yayınlanan yüzlerce manifesto, dergi, bildiri aranıp bulunuyor. Bauhaus'un önce Alman milliyetçiliğiyle, ardından sırasıyla Bolşevizm, Nazizm ve ABD liberalizmiyle nasıl flört edebildiğini keşfediyoruz. Kurt Schwitters'in 1937'de Nazilerden kaçması nedeniyle yarım kalan ve daha sonraki savaşta imha olan *Merzbau* projesi 2006'da yeniden kuruluyor; Amsterdam radyosunda *Ur-Sonata*'larının kayıtları bulunuyor. Modern müzeciliğin merkezleri olan Louvre, British Museum ve Berlin Altes gibi emperyal müzelerin modernliğin kurulmasındaki etkileri, kratoryal politikaları, koleksiyonları ve mimarlıklarıyla ilgili merak, yeni yayınlar çıktıkça durulacağına daha da artıyor. British Museum kendi tarihini mzeleştiriyor; Documenta kendi geçmişini sergiliyor vb. Bunlardan başka, Doğu Avrupa, Batı'yla kaynamadan önceki döneme ait sanatını kurtarmaya çabalıyor; Afrika ve Asya'daki koloniler, Avrupa-merkezli anlatılardan sökmeye çalıştıkları kendi, 'öteki' modernizmlerini keşfetmeye girişiyorlar; post-kolonyal bir kültür paradigması geliştiriyorlar... Ve Sanat Tarihi, Prezi-osi'nin deyişiyle, "kendi tarihini sanatsallaştırıyor": Modern sanat tarihine damgasını vuran Vasari'nin biyografik, Burckhardt'ın kültürel, Winckelmann'ın ulusal, Wölfflin ve Riegl'in formalist, Gombrich'in Hegelci modelleri sökülüyor. Farklı bütün zamanlara ve meknlara özgü sanatları ulus/stil/form gibi ortak bir tasarım bağlamında rasyonelleştiren (bilimselleştiren) yekpare, evrensel anlatılar Rönesans'tan bu yana ilk kez parçalanıyor. Sanat hareketleri, bir semiyolojiye, bir ikonolojiye, ya da salt maddeye indirgenmiş formalist tarihlerin gramerinden sklerek hayatın ve siyasetin bağrındaki hakikatine iade ediliyor.

Bütün bu arkeolojiyi kamçılayan, estetik modernizme ve modernizmin koşullandırdığı avangarda duyulan bitmez tükenmez ilgi. Sanatın yalnızca bütün tarihine değil, bizzat

Merzbau Schwitters'in şaheseri sayılır. Erotik Istrabin Katedrali olarak da bilinir. 1920'lerden başlayarak, Nazilerden Norveç'e kaçtığı 1937 yılına kadar üzerinde çalışır. Daha sonra Norveç'te ve oradan da kaçtığı İngiltere'de yeni *Merzbau* projeleri üzerinde çalışır. Diğer Merz kolajları gibi bulunmuş malzemelerle kurulan *Merzbau* organik bir eserdir, devamlı akış (*flux*) halindedir.